

Pro Accesibilitate Pro Incluziune Pro Democrație

Subiecte de interes special:

- Interviu cu Ruslan Lopatiuc președinte al ASRM
- Interviu cu Natalia Babici, Prim-Vicepreședinte al ASRM
- Interviu cu Ramunė Leonavičienė, Directoarea Centrului lituanian de traducere în limbajul mimico-gestual
- Interviu cu Tatiana Crestenco, membră a Consiliului Audiovizualului al Republicii Moldova, expertă în drepturile omului
- Media TV CIMIȘLIA – prima televiziune locală, care a realizat 16 emisiuni de educație și informare electorală în LMG pe o treime din ecran

„Limbajul semnelor este puntea care transformă tăcerea în comunicare, oferindu-le persoanelor surde o voce vizibilă”

(Autor necunoscut)

Acest buletin este elaborat de Alianța INFONET, în cadrul proiectului

„Războiul din Ucraina: Răspuns și recuperare incluzivă la inițiativa organizațiilor persoanelor cu dizabilități (Faza 2)”, un proiect de cooperare între Forumul European al Persoanelor cu Dizabilități (EDF),

Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități, Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD), Asociația Surzilor din Moldova (ASRM) și Asociația MOTIVAȚIE din Moldova, susținut financiar de Fundația CBM.

ASOCIAȚIA SURZILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA la 84 de ani

În contextul aniversării, președintele ASRM, Ruslan Lopatiuc ne-a vorbit despre relevanța Asociației, atât la momentul fondării sale, cât și în condițiile actuale deloc simple, despre dedicația de a munci, dincolo de bariere, suferințe și coborâșuri, pentru toți beneficiarii ASRM.

Dle Lopatiuc, ați putea menționa câteva repere care reflectă principalele etape și tendințe în activitatea Asociației Surzilor pe parcursul acestor ani?

Fondată în noiembrie 1940, Asociația Surzilor din RM a fost inițial constituită ca un birou local (or.Chîșinău). Ulterior, asemenea organizații au început să apară și în alte orașe mari ale Moldovei (Bălți, Tiraspol, Bender, Râbnița). După anii '50, ca urmare a unificării organizațiilor

primare, a fost reorganizată în Asociația Surzilor din Moldova (ASM).

Pe parcursul activității Asociației se disting câteva etape de dezvoltare:

Anii 1940-1965. „Asocierea persoanelor surde, înființarea Asociației, lichidarea analfabetismului și angajarea lor”:

- în această perioadă, în centrele raionale au fost deschise grupe ale organizațiilor primare, au fost identificate persoanele surde și cu deficiențe de auz de toate vârstele pe întreg teritoriul RSSM de atunci;
- a fost realizată activitatea de lichidare a analfabetismului, în școli au apărut clasele primare (de la 1 la 4), unde surzilor li se predau cunoștințele de bază: gramatica, matematica, citirea etc.;
- au fost create mici ateliere de meșteșuguri și industrii, inclusiv pentru formarea profesională și angajarea persoanelor cu dizabilități de auz;
- concomitent cu alfabetizarea și crearea atelierelor meșteșugărești, în cadrul Asociației au apărut primii specialiști și interpreți în limbajul semnelor (care au venit din Ucraina pentru a ajuta Asociația Surzilor din Moldova), punând astfel bazele comunicării surzilor în limbajul semnelor.

Următoarea perioadă de dezvoltare a Asociației a continuat până în 1990:

- au fost înființate întreprinderi de producție (în total, în republică existau 7 astfel de obiective în orașele mari, fiecare având între 150 și 400 de lucrători), în același timp, în cadrul lor au fost edificate cămine pentru angajați;
- statul a construit școli speciale pentru surdo-muți (spre sfârșitul anului 1990 existau 6 asemenea instituții în republică, la care erau înscriși cca 600-700 de elevi);
- până la sfârșitul anilor 1980, Asociația a finalizat pe deplin identificarea cetățenilor surzi; conform statisticilor, la sfârșitul anului 1990, în cadrul Asociației erau înregistrați 4800 de membri (90 la sută dintre care deficienți de auz);

- în cadrul Asociației și la întreprinderile de producție specializate în mod obligatoriu erau angajați interpreți în limbajul semnelor;
- au fost create cluburi sportive și colective de amatori, organizându-se periodic competiții și concursuri artistice.

Destrămarea URSS în 1991 a marcat o nouă etapă în activitatea Asociației și anume:

- Asociația Moldovenească a Surzilor este redenumită în Asociația Surzilor din Republica Moldova;
- ca urmare a scăderii volumelor de producție și a reducerii locurilor de muncă, Asociația s-a confruntat cu o criză economică gravă;
- aproape toate școlile speciale pentru copiii surzi și cu deficiențe de auz au fost închise până în 2020.

De asemenea, oferiți asistență refugiaților ucraineni care ajung în Moldova. Care sunt nevoile lor?

Asistența pentru refugiații ucraineni a fost acordată din primele zile ale războiului. Președinții filialelor teritoriale au organizat primirea, cazarea refugiaților ucraineni surzi și asigurarea lor cu hrană, toate aceste activități fiind organizate împreună cu Ministerul Protecției Sociale și Muncii al RM, autoritățile locale.

Din partea ASRM, refugiații ucraineni au beneficiat și de servicii de interpretare în limbajul semnelor pentru a primi informații de bază privind înregistrarea pe teritoriul RM, asistență medicală, deplasare pentru refugiații care doresc să se mute în țările UE. Prima asistență financiară a fost acordată de Fundația ucraineano-canadiană, fondurile fiind direcționate către organizarea de activități de reabilitare pentru refugiații ucraineni surzi (două grupuri a câte 25 de persoane au petrecut două săptămâni de reabilitare într-un centru de recreere din Vadul lui Vodă). De la mijlocul anului 2022 până la sfârșitul anului 2024 ASRM a încheiat două contracte cu Forumul European al Dizabilității - EDF, principalele mijloace financiare fiind direcționate pentru:

- formarea inițială a specialiștilor și lucrătorilor din centrele multifuncționale, a asistenților sociali, a profesorilor din școlile în care învață copiii surzi, a părinților copiilor surzi, a lucrătorilor din poliție și din serviciile 112;
- organizarea de activități de reabilitare pentru refugiații ucraineni surzi și membrii activi ai Asociației Surzilor din Ucraina în condiții de război. Datorită celor două proiecte au fost organizate în total 5 vizite de 12-14 zile pentru 20-25 de persoane din fiecare grup (3 vizite – pentru șefii biroului central al Asociației și ai filialelor regionale ale UTOG, în total există aproximativ 40 dintre aceștia în Ucraina, o vizită pentru lucrătorii culturali, în special colectivul teatrului „Raiduga”, iar ultima vizită a fost organizată pentru interpreții în limbajul semnelor ai UTOG);
- efectuarea lucrărilor de construcție și renovare pentru a crea condiții accesibile de deplasare pe teritoriul Centrului de reabilitare RELAXARE, pentru persoanele cu dizabilități locomotorii în camerele de dormit, în cantine și săli de conferințe.

Cooperarea pe plan național și internațional reprezintă unul din obiectivele primordiale ale Asociației Surzilor.

Cum se extinde cooperarea ASRM cu instituții similare din regiune dar și din alte țări, precum și cu alte organisme internaționale?

Asociația Surzilor din RM este membră a Federației Mondiale a Surzilor din 1993, participă activ la activitățile Federației, ia parte anual la reuniunea Secretariatului Regional al FMS pentru Europa de Est și Asia Centrală, unde sunt discutate toate problemele legate de reabilitarea și protecția drepturilor persoanelor surde, inclusiv aspecte precum: educație, ocuparea forței de muncă, accesibilitate, protecție socială și integrare.

Ce evenimente locale și naționale (concursuri, festivaluri etc.) sunt organizate pentru a promova și păstra tradițiile culturii surzilor, valorile acestei comunități?

În mod traditional, în cursul anului sunt organizate numeroase activități legate de conservarea culturii surzilor, care sunt aprobate de Consiliul Central al Asociației Surzilor din Moldova. Printre care cele mai importante vom enumera:

- programe de concert și flash mob-uri pentru „Ziua Internațională a Surzilor”, „Ziua Internațională a Limbajului Semnelor”, „Ziua Internațională a Femeii”, concerte festive de Anul Nou, Crăciun și sărbătorile de Paște;
- serate, concursuri de divertisment și mese caritabile pentru veterani și persoane cu dizabilități în vârstă, festivaluri, expoziții și excursii;
- „Starturi vesele” – un eveniment sportiv și cultural foarte îndrăgit, precum și competiții, în filialele teritoriale, la dame, șah, volei, futsal, tenis de masă, darts (cu susținerea financiară din partea Asociației);
- în cadrul Casei Republicane de Cultură, pentru tineri funcționează grupuri pe interese (cântec gestual, clovnerie, mimă, coregrafie, club de teatru). De asemenea, Asociația Surzilor pune la dispoziția Federației Sportive a Surzilor o sală de sport pentru volei, futsal și săli pentru joc de dame, șah și tenis de masă.

După 84 de ani, ASRM rămâne fundamentală în rezolvarea acestor probleme, iar cel mai puternic argument în favoarea importanței sale îl reprezintă creșterea numărului de membri.

De-a lungul vremii, de la primul grup curajos de persoane surde care au pus bazele Asociației până la cei care astăzi duc mai departe acest ideal ca lideri ai noilor generații, a fost pe deplin dedicată misiunii de a promova incluziunea persoanelor cu deficiențe de auz în toate aspectele vieții. A luptat pentru a elimina barierele care limitează participarea și pentru a deschide noi oportunități în care toți deopotrivă să se simtă înțeleși și respectați. A susținut și va susține libertatea fiecărei persoane surde de a-și îmbrățișa cultura unică și de a-și exprima identitatea în mod liber prin limba semnelor, o componentă de neînlocuit a identității și valorilor noastre comune.

Astăzi, Asociația Surzilor din Republica Moldova, prin activitățile filialelor teritoriale și ale sediului central, rămâne profund implicată în sprijinirea oamenilor din lumea tăcerii, unindu-și eforturile - membri, salariați, voluntari, parteneri publici și privați – pentru a se dedica marilor obiective ale organizației de a promova o societate cu adevărat incluzivă.

Natalia Babici, Prim-Vicepreședinte al ASRM: „Incluziunea persoanelor cu deficiențe de auz începe cu sprijinul familiei și continuă cu accesul lor la educație”

În epoca modernă, comunicarea deschide uși spre înțelegere și conexiune. Natalia Babici, Prim-Vicepreședinte al ASRM, subliniază că sprijinul pentru persoanele cu deficiențe de auz începe prin comunicarea în familie și se extinde datorită incluziunii în educație. De la necesitatea ca părinții și copiii să învețe limbajul semnelor până la integrarea copiilor cu surditate în școli, parcursul lor este plin de provocări, dar și de oportunități. Ce progrese a făcut

țara noastră în această direcție și ce exemple de succes ne pot inspira vom afla împreună alături de expertă.

Dnă Babici, care sunt provocările principale cu care se confruntă comunitatea persoanele cu deficiențe de auz din Republica Moldova în viața de zi cu zi?

Cred că principala provocare este comunicarea, care începe în familie. Un obstacol este faptul că un copil cu deficiență de auz nu poate comunica cu părinții săi. Oriunde va merge acest copil mai târziu - la grădiniță sau la școală, din păcate, comunicarea lui cu alte persoane va continua să fie limitată, inclusiv la vârsta adultă. O persoană care este complet surdă va fi nevoită să folosească doar stiloul și hârtia pentru a comunica cu ceilalți. Dacă, însă, persoana are auzul parțial păstrat, atunci, în funcție de pregătirea logopedică, va putea citi de pe buze.

Care este gradul de incluziune a copiilor cu deficiențe de auz în școli?

Copiii cu deficiențe de auz fie că nu comunică, fie că își inventează propriile semne de comunicare cu părinții și alte rude apropiate, inclusiv la școală cu colegii. Ar fi perfect dacă în școlile în care învață acești copii ar exista o clasă cu ore speciale pentru ei, unde pedagogul cunoaște limbajul semnelor. Datorită deschiderii Ministerului Educației, m-am deplasat în mai multe școli din Moldova, unde am întâlnit copii după intervenție chirurgicală cu implant cohlear, care au fost reabilitați peste hotarele țării la momentul oportun. Copiii cu auz slab pot fi integrați ulterior în școli mult mai ușor. În doar două instituții de învățământ pe care le-am vizitat împreună cu reprezentanții CRAP, părinții copiilor al cărui auz nu s-a păstrat mi-au spus că și-ar dori ca micuțul lor să cunoască limbajul semnelor.

Din perspectiva educației incluzive, ce țară poate servi drept exemplu?

Finlanda ar putea fi un model în acest sens, întrucât acolo atât copiii cât și părinții sunt familiarizați cu incluziunea. Copiii finlandezilor învață în școli generale, dar au în clase speciale nu mai mult de 15 copii. Acest lucru le permite profesorilor să dedice timp suficient pentru fiecare discipol și astfel să poată studia. Pentru a dezvolta abilitățile acestor copii, fiecare școală are cadre didactice speciale, care lucrează intens cu aceștia pentru ca ulterior să fie integrați în viața socială. De la o vârstă fragedă, membrii familiei își învață copiii să ducă un mod de viață cât mai independent: să se orienteze bine în spațiu, să cunoască regulile de circulație etc.

O altă provocare este accesul limitat al persoanelor lipsite de auz la programele audiovizuale. Cred că informarea lor prin intermediul știrilor în limbajul semnelor este foarte importantă, dar din păcate numărul televiziunilor care practică traducerea în limbajul semnelor este destul de limitat. Din cauza accesului limitat la informații, unele persoane se conectează la site-urile altor țări care oferă traducere LMG și nu urmăresc știrile din Moldova.

Ce impact credeți că va avea accesibilizarea știrilor televizate pentru persoanele cu deficiențe de auz dacă, conform noilor reglementări, fiecare televiziune va difuza știri cu traducere în LMG pe 1/3 din ecran?

Pentru a putea vedea mâinile și buzele interpretului și a înțelege mesajul știrilor, o persoană cu deficiență de auz este nevoită să stea foarte aproape de ecranul televizorului, întrucât ea aude cu ochii. În Republica Moldova avem aproximativ 5.000 de persoane cu deficiențe de auz, pentru care mesajul televizat trebuie să fie accesibil, adică cu traducere în LMG pe 1/3 din ecran, și nu ca acum pe un pătrățel abia descifrabil, mai ales că persoanele în vârstă pot avea și probleme de vedere.

În afară de televiziune, există și alte medii în care limbajul semnelor ar trebui promovat?

În primul rând familia, grădinița, școala, unde se pun bazele dezvoltării unui copil. Limbajul semnelor este necesar să fie și în manualele școlare. Din 1992, Republica Moldova este membră a Asociației Internaționale a Surzilor, unde destul de des se convoacă ședințe pentru a fi discutate problemele cu care se confruntă comunitatea surzilor din țările membre. Puține dintre acestea însă au statutul de limbaj al semnelor aprobat de stat, adică să se regăsească la același nivel cu alte limbi vorbite în teritoriu.

Cum putem evita stigmatizarea socială a acestui grup de persoane?

Incluziunea persoanelor cu deficiențe de auz începe cu sprijinul familiei și continuă cu accesul la educație, dacă acești copii au avut suportul necesar din partea pedagogului asistiv și a administrației școlii. De mare ajutor pentru persoanele hipoacuzice este utilizarea limbajului semnelor în societate. Atunci ei pot să comunice mult mai ușor cu părinții, prietenii și cu pedagogii care sunt obligați să cunoască acest limbaj, dacă au astfel de copii în instituțiile lor școlare. În caz contrar, acești copii vor crește și nu vor putea, de

exemplu, depune o cerere în scris fără limbajul semnelor. Datorită Ministerului Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Legea 60 a fost modificată pentru ca persoanele care nu aud să poată comunica între ele, precum și cu întreaga societate.

Ramunė Leonavičienė, Directoarea Centrului lituanian de traducere în limbajul mimico-gestual: „M-am străduit să transmit cât mai multe aspecte practice din experiența mea profesională din Lituania, astfel încât interpreții în limbajul semnelor din Moldova și Ucraina să obțină cât mai multe informații utile”

Dnă Leonavičienė, povestiți-ne pe scurt despre experiența centrului în care activați în Lituania.

Centrul lituanian de interpretare în limbajul semnelor este o întreprindere bugetară. Ea aparține Ministerului Social din Lituania. Anterior existau 5 asemenea centre, dar în 2019 toate au fost unite într-unul singur. Serviciul de interpretare în limbajul semnelor este plătit de Ministerul Social și este gratuit pentru persoanele lipsite de auz. Nu există restricții, cu excepția faptului că nu sunt suficienți interpreți în limbajul semnelor. Cu cât mai mulți interpreți există în țară, cu atât mai multe persoane cu deficiențe de auz au acces și beneficiază de diferite servicii, studiază și participă activ la viața publică.

În orașele mari, traducem și sărbătorile importante în limbajul semnelor. Persoanele care nu aud văd interpretul pe un ecran mare din piață. Cunosco și persoane cu surditate care își susțin doctoratul. Cu alte cuvinte, statul se angajează să facă informațiile accesibile pentru toate persoanele, inclusiv pentru cele cu deficiențe de auz. Centrul nostru are un departament care funcționează 24/7. De asemenea, interpreții în limbajul semnelor lucrează printr-un program special (precum Skype). Acesta este un serviciu foarte popular. Centrul mai dispune și de un departament metodic, unde specialiștii efectuează calificarea profesională pentru traducători în LMG. Acolo, ei predau noțiunile de bază ale limbajului semnelor persoanelor care aud și specialiștilor. Acest serviciu este, de asemenea, gratuit.

Vă rugăm să ne vorbiți despre experiența dvs. din luna septembrie 2024 în republica noastră, când ați organizat un curs de formare pentru interpreți în limbajul semnelor din Moldova și Ucraina. Ce experiență are Lituania în acest domeniu?

În Moldova, cursul de formare a fost ghidat de Arunas Brazinskas, adjunctul meu din cadrul Centrului lituanian de interpretare în limbajul semnelor. Timp de zece ani, el și cu mine am predat noțiunile de bază ale limbajului gesturilor din Lituania studenților de la Universitatea Vytautas Didysis <https://www.vdu.lt/en/>. Ne-a plăcut foarte mult în Republica Moldova, unde am fost primiți foarte călduros. Am fost plăcut surprinsă de oameni atât de cordiali, calzi și sânguincioși. Am simțit că sunt interesați în informațiile pe care le-am transmis și că vor să învețe mai multe. Am găsit această întâlnire foarte utilă pentru că am învățat multe lucruri noi.

Am încercat să transmit cât mai multe aspecte practice din experiența mea profesională din Lituania, astfel încât interpreții în limbajul semnelor din Moldova și Ucraina să obțină mai multe informații utile și să-și împărtășească propriile experiențe. Ne-am întâlnit deja pe Zoom cu unii interpreți ucraineni în timpul pandemiei. Cred că cel mai important lucru în activitatea unui interpret este profesionalismul său în procesul de interpretare și capacitatea de a rămâne neutru. Doar atunci începe independența persoanelor lipsite de auz. Ei pot fi responsabili pentru propriile acțiuni, decizii și înțeleg cum să comunice cu alte persoane. Dacă o persoană cu deficiențe de auz nu știe cum să facă acest lucru, ea poate apela la un

asistent social din comunitatea surzilor.

Ce experiență utilă din Lituania credeți că ar putea fi implementată cu succes în Moldova pentru a crește nivelul de incluziune al persoanelor cu deficiențe de auz?

Cred că primul lucru care ar fi de mare folos de implementat constă în faptul ca interpretul să-și facă doar propria muncă. De multe ori interpreții LMG, asistenții sociali, avocații acționează și ca și asistenți ai persoanelor cu deficiențe de auz. Timp de 10 ani am fost președinta Asociației lituaniene a interpreților în LMG. Am muncit din greu pentru a explica cât de mare este responsabilitatea acestei meserii, că interpretul ar trebui să aibă timp să se pregătească pentru muncă ca să facă traducerea profesionist. Traducătorii nu își pot permite luxul de a împărți domeniul său de activitate în cel medical, juridic și așa mai departe. Așadar, înainte de a traduce, ei trebuie să se familiarizeze bine cu terminologia în domeniul respectiv. Nu există o profesie în care un specialist trebuie să cunoască toți termenii profesionali din diferite domenii. Sper că în timp vor exista și în Moldova interpreți cu surditate care vor traduce în LMG. La voi, ca și la noi în Lituania, limbajul semnelor nu este încă adoptat la nivel de stat, de aceea persoanele cu deficiențe de auz îl vorbesc diferit.

Aș vrea să transmit un salut cordial tuturor celor care mă cunosc! Sentimentele calde pentru Moldova și pentru colegii mei din această țară vor rămâne pentru totdeauna în inima mea. Am obținut o experiență frumoasă și am aflat multe lucruri utile de la această întâlnire.

CONFERINȚELE ACCESIBILITĂȚII

Bune practici de incluziune a persoanelor cu dizabilități

Vaida Lukosiute

Președinta Asociației Lituaniene a Surzilor (Lietuvos kurčiųjų draugija – LKD – www.lkd.lt)

Lectoră în limbajul lituanian al semnelor la Vytautas Magnus University

Ramunė Leonavičienė

Directoarea Centrului de Traducere în Limbajul Semnelor Lituanian (Lietuvių Gestų Kalbos Vertimo Centras – www.lgkvc.lrv.lt)

Președinta de onoare a Asociației Interpretilor Limbajului Lituanian al Semnelor

28 Octombrie 2024, orele 14.30 – 17.00

Zoom: <https://us06web.zoom.us/j/85069420421?pwd=mmF3uOt89t062V56A86jbAsBUiWAON.1>

Această activitate este organizată de Alianța INFONET, în cadrul proiectului „Alegeri libere și incluzive pentru o democrație funcțională în Moldova”, implementat cu sprijinul Asociației Promo-LEX, din sursele Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională. Opiniile exprimate în cadrul evenimentului aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opinia Asociației Promo-LEX și a Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Promo-LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

Tatiana Crestenco, membră a Consiliului Audiovizualului al Republicii Moldova, expertă în drepturile omului: „Schimbările le realizăm noi, prin conștientizare și implicare!”

Consiliul Audiovizualului, în calitate de garant al interesului public în domeniul audiovizualului, a manifestat deschidere la solicitarea Alianței INFONET privind revizuirea cadrului normativ intern în ceea ce privește asigurarea accesului la informație a persoanelor cu dizabilități de vedere și auz.

Ca urmare a discuțiilor cu experți și reprezentanți ai asociațiilor persoanelor cu deficiențe de vedere și de auz, în anul 2022 Consiliul Audiovizualului a revizuit prevederile Regulamentului privind conținuturile audiovizuale, printre care:

Includerea unor norme care stabileau obligația furnizorilor de servicii media de a asigura redarea imaginii traducătorului, care realizează interpretarea în limbaj mimico-gestual, în mărime de 1/3 din ecran.

Redarea imaginii interpretului în limbajul semnelor atunci când acesta participa la evenimente de importanță majoră.

Dnă Crestenco, care sunt noile prevederi ale Consiliului Audiovizualului din 2024 pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități de vedere sau de auz la serviciile media audiovizuale?

La 1 martie 2024, Consiliul Audiovizualului a aprobat un nou Regulament privind conținuturile audiovizuale. Regulamentul cuprinde norme detaliate privind modul în care urmează a fi asigurat accesul la serviciile media audiovizuale pentru persoanele cu deficiențe de vedere sau de auz.

Conform noilor prevederi, conținuturile audiovizuale destinate persoanelor cu nevoi speciale urmează a fi difuzate astfel încât, în cazul traducerii în limbajul semnelor, redarea imaginii feței și a mâinilor interpretului să fie în mărime de cel puțin 1/3 din ecran (plasată în partea dreaptă a ecranului). În cazul subtitrării conținuturilor, titrele trebuie să fie de o mărime ușor lizibilă, să se deruleze în corespundere cu esența conținutului și imaginile difuzate și să fie poziționate deasupra titrelor mobile, burtierelor și/sau crawl-urilor, astfel ca să nu le afecteze.

Actul normativ prevede, de asemenea, obligația furnizorilor de servicii media de a reproduce simultan în programele audiovizuale imaginea feței și a mâinilor interpretului în limbaj mimico-gestual atunci când acesta este prezent în timpul anunțurilor oficiale ale autorităților publice privind starea de urgență, starea de asediu și de război; evenimente oficiale ale autorităților publice; evenimente din perioada electorală.

La 20 august 2024, în conformitate cu reglementările sus-menționate și cu dispozițiile Codului serviciilor media audiovizuale, Consiliul Audiovizualului a dispus efectuarea unui control privind respectarea de către serviciile de televiziune a normelor privind asigurarea accesului persoanelor cu dificultăți de văz și auz la serviciile media audiovizuale. Ca urmare, s-a constatat că furnizorii de servicii media supuși monitorizării au admis abateri în ceea ce privește asigurarea accesului la serviciile media audiovizuale pentru persoanele cu deficiențe de vedere și de auz.

Totodată, este de menționat că monitorizarea efectuată de Consiliul Audiovizualului în perioada electorală din toamna anului 2024 a arătat că serviciile de televiziune au respectat rigorile cu privire la asigurarea accesului la programe audiovizuale a persoanelor cu dizabilități de auz prin rularea titrelor care au corespuns cu esența conținutului și imaginilor difuzate.

Printre motivele nerespectării cadrului de reglementare menționat anterior în ceea ce privește asigurarea interpretării în limbaj mimico-gestual și redarea imaginii feței și a mâinilor interpretului în mărime de cel puțin 1/3 din ecran, putem menționa: insuficiența interpreților calificați care să asigure interpretarea în limbajul semnelor, lipsa resurselor financiare pentru remunerarea interpreților, precum și probleme tehnice legate de activitatea serviciilor de televiziune în ceea ce privește plasarea imaginii interpretului pe ecran.

Cum putem asigura accesul persoanelor cu deficiențe de auz la programele TV?

Persoanele cu deficiențe de auz, la fel ca și alte grupuri, urmează să primească informații accesibile și suficiente, evitându-se astfel riscul de a fi supuse dezinformării sau manipulării. În acest context, trebuie să remarc faptul că un schimb de opinii util a avut loc între reprezentanții televiziunilor și asociațiile de profil în cadrul ședinței CA în care a fost prezentat raportul privind respectarea de către furnizori a prevederilor cu referire la accesibilitatea la serviciile media a persoanelor cu deficiențe de auz și/sau văz. Sperăm că, în urma acestor discuții, televiziunile vor manifesta mai mult interes în cooperarea cu interpreții în limbajul semnelor, iar programele lor vor deveni mai accesibile publicului-țintă.

Este important ca posturile de televiziune să respecte Codul serviciilor media audiovizuale și prevederile explicite ale cadrului normativ conex; să manifeste deschidere la necesitățile persoanelor cu deficiențe de auz și să adopte cele mai bune practici.

Schimbările nu pot avea loc de la sine, noi aducem schimbarea prin conștientizare și implicare.

Media TV CIMIȘLIA – prima televiziune locală, care a realizat 16 emisiuni de educație și informare electorală în LMG pe o treime din ecran

Incluziunea persoanelor cu dizabilități prin accesul la informație a fost întotdeauna în centrul atenției Media TV Cimișlia, dar din cauza lipsei de finanțare și a specialiștilor de profil, schimbările au fost făcute pas cu pas. În perioada electorală, acest post local de televiziune a devenit primul care a îndeplinit noile cerințe ale Codului Audiovizualului, care stipulează apariția unui interpret în limbajul semnelor pe o treime din ecran. În acest context, am discutat cu Andrei Bargan, directorul Media TV Cimișlia, care ne-a povestit cum a început cooperarea dintre postul de televiziune pe care îl reprezintă și Alianța INFONET:

Media TV Cimișlia a colaborat cu Alianța INFONET în timpul ultimelor alegeri, când ne-a oferit consultanță și sprijin în implementarea programelor de televiziune cu interpretare în limbajul mimico-gestual (LMG). În prezent, legislația s-a schimbat, iar cerința pentru canalele TV este ca traducătorul să fie prezent pe cel puțin o treime din ecranul televizorului. Și de această dată Alianța INFONET a venit cu inițiativă și parteneriat, informându-ne că în orașul Cimișlia există specialiști, care pot traduce în LMG. Prima etapă a proiectului a fost turul I al alegerilor prezidențiale și referendumului, iar în următoarea etapă a proiectului am extins această practică și la al doilea tur al alegerilor prezidențiale. Astfel, în perioada electorală, am realizat 16 emisiuni televizate de educație și informare electorală în LMG, imaginea traducătoarei Vera Dudco ocupând o treime din ecran.

De la schimb de experiență la acțiune

În cadrul Forumului ONG-urilor 2024, am vizitat Asociația Surzilor din Republica Moldova, unde am aflat o mulțime de lucruri utile, de exemplu, despre ghidurile elaborate în parteneriat cu Alianța INFONET și ASRM privind recomandările legate de incluziunea socială a persoanelor cu deficiențe de

auz și limbajul semnelor. În cadrul evenimentului am constatat că la noi în republică sunt atestați aproximativ 20 de interpreți certificați LMG. Sperăm că Moldova va ajunge într-o zi la nivelul țărilor scandinave, cum ar fi Finlanda sau Suedia, unde numărul traducătorilor în LMG este mult mai mare.

Dle Bargan, care sunt planurile pe care le aveți ca televiziune pentru 2025?

În prezent, avem un proiect finanțat de Fundația Est-Europeană și Suedia, care a început la 1 octombrie 2024 cu sprijinul mass-media și al administrației publice locale. Proiectul își propune să formeze jurnaliști comunitari. Ca parte a acestuia, intenționăm să dezvoltăm emisiuni alternative de sinteză a știrilor

săptămânale cu o durată de 25-30 minute. Astfel, pe site-ul <https://mediatv.md/> aceste rezumate pot fi deja vizionate în LMG. Sunt știri realizate de jurnaliștii comunitari și colaboratorii Media TV Cimișlia. Prin intermediul inteligenței artificiale, am găsit o oportunitate ca persoanele hipoacuzice să devină nu doar spectatori, dar și participanți activi la procesul de creare a știrilor (filmare, montaj etc.). Persoanele hipoacuzice filmează, iar inteligența artificială aranjează cadrele filmate și fotografiile într-o anumită succesiune logică, însoțite de un acompaniament muzical. Reportajele finale reflectă în mod elocvent viața acestor oameni. Până în luna mai, ne propunem să producem încă 24 de ediții însoțite de LMG (4 sunt realizate) și 6 programe TV de dezbatere publică, dintre care una deja am finalizat-o.

Cred că putem exploata cu succes beneficiile digitalizării pentru dezvoltarea comunității, inclusiv pentru a spori integrarea mai activă și accesul la informații al persoanelor cu deficiențe de auz. Ar fi bine ca în viitor să existe programe de inteligență artificială care să traducă în LMG toate informațiile vizualizate de persoanele hipoacuzice.

Ce sugestii aveți pentru colegii dvs. de breaslă?

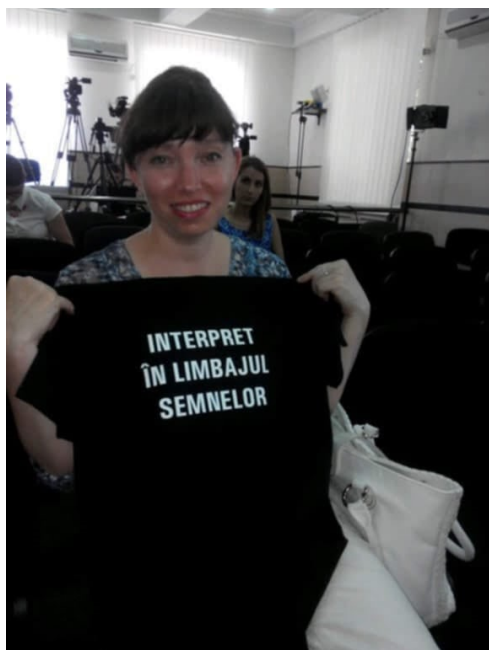
Le-aș sugera colegilor jurnaliști să găsească soluții pentru a se adapta la cerințele Uniunii Europene și ale Codului Audiovizualului pentru a traduce în LMG cel puțin o ediție de știri de sinteză. Există un Fond de subvenție pentru mass-media din RM, aprobat de Parlament și subordonat Ministerului Culturii, care lucrează la Regulamentul de implementare a acestuia. Propunerea mea către Ministerul Culturii este să prevadă în acest Fond resurse financiare adresate posturilor de televiziune din Republica Moldova, astfel încât să le fie mai ușor să difuzeze emisiuni în LMG pe o treime de ecran.

Interviul cu Andrei Bargan în format video despre imaginea interpretului în LMG pe o treime a ecranului îl puteți găsi accesând linkul de mai jos:

<https://www.youtube.com/watch?v=cOVwTh8eHFA>

Traducerea audiovizuală în limbajul semnelor satisface o necesitate stringentă

Valentina Gurali, interpretă în limbajul semnelor, a povestit despre experiența sa de lucru la CEC în ziua alegerilor, atunci când experta a apărut pe o tremie a ecranului și despre cum s-a schimbat această apariție de-a lungul anilor:

În 2013, am început traducerea briefing-urilor din sala de ședințe a Comisiei Electorale Centrale în limbajul semnelor. Atunci, acest lucru era o noutate nu numai pentru noi, ci și pentru mass-media și membrii Comisiei. Nimeni nu era pregătit pentru prezența unui interpret în sală sau pe ecranul TV, iar din acest motiv, adesea ni se cerea să ne retragem sau să ne mișcăm, întrucât întrerupeam imaginea, acoperind vorbitorii. Persoanele surde se plâneau că pe ecranele de televiziune imaginea

traducătorului se suprapunea pe fotografiile candidaților, pe procentajele de voturi și chiar pe reclame, împiedicându-i să urmărească informațiile importante pe măsură ce se difuzau rezultatele alegerilor. De asemenea, dimensiunea pătratului în care apărea traducătorul era foarte mică, reprezentând doar 1/9 din ecran.

După acest eșec, am decis să filmăm singuri traducerea și să o distribuim pe rețelele de socializare. În 2023, la alegerile locale, situația s-a îmbunătățit semnificativ: traducătorul, aflat într-un colț al sălii CEC, era filmat de o cameră separată, iar videoclipul era imediat difuzat pe rețelele sociale. Astfel, jumătate din ecran era alocat membrilor CEC, iar cealaltă jumătate era ocupată de traducător, ceea ce reprezenta o imagine mult mai corectă și accesibilă pentru persoanele cu surditate. Acesta a fost un pas important și foarte așteptat de comunitatea surzilor, care s-au bucurat enorm de prezentare. Mulți dintre noi au simțit, în sfârșit, că informațiile importante ajung direct la noi, fără a fi distorsionate sau ascunse, iar acest lucru a adus o mare satisfacție și un sentiment de egalitate. Ne-am dori ca și televiziunea să adopte acest format, pentru a transmite știrile într-un mod mai accesibil.

Istoria scrisă a limbajului semnelor

Istoria scrisă a limbajului semnelor începe în secolul al XVII-lea cu descoperirea primului limbaj vizual ca metodă de comunicare. Există unele dovezi ale limbajului semnelor chiar mai devreme, în Grecia Antică, în jurul secolului al V-lea.

Limbile semnelor sunt adesea limbi naturale care diferă ca structură de limbile vorbite. Acestea s-au dezvoltat în paralel în diferite regiuni ale lumii, astfel încât primul limbaj al semnelor nu poate fi identificat cu precizie. Până în secolul al XIX-lea, tot ceea ce știam despre limbajele semnelor istorice era sub formă de alfabet reprezentate manual.

Una dintre cele mai vechi atestări istorice ale limbajului semnelor vine din opera lui Platon, când Socrate spune:

“Dacă nu am fi avut voce sau limbă și am fi vrut să exprimăm gânduri sau idei, nu cumva am fi încercat să gesticulăm folosindu-ne mâinile, capul și restul corpului, așa cum o fac oamenii în prezent?”

Evul Mediu a fost martorul apariției limbajelor semnelor monahale, utilizate cu precădere în Europa de diverse organizații religioase începând cu secolul al X-lea. Acestea nu erau suficient de dezvoltate pentru a fi considerate adevărate limbi, ci erau mai degrabă un set de gesturi bine definite într-un anumit sistem.

În comunitățile amerindiene găsim un fel de „lingua franca” care era folosită în principal în scopuri comerciale și ceremoniale și ca limbă pentru persoanele cu deficiențe de auz. Există surse care indică faptul că aceste limbi erau destul de complexe, iar etnografi susțin că majoritatea conversațiilor dintre spanioli și indieni erau purtate în limbajul semnelor.

Dar cea mai veche mențiune a limbajului semnelor datează din 1575 în Marea Britanie, la nunta lui Thomas Tillsay, un bărbat care nu aude. De atunci, există tot mai multe dovezi că limbajul britanic al semnelor a fost utilizat în colonii precum India, Australia și Noua Zeelandă, precum și în republici și provincii precum fosta Iugoslavie, Norvegia și Germania.

Între 1500 și 1700, cei mai valoroși servitori de la curțile sultanilor otomani erau persoanele cu deficiențe de auz, care erau considerate foarte discrete și de încredere. Pentru a putea comunica cu ei, mulți diplomați de la curtea sultanului au fost nevoiți să învețe limbajul semnelor, care a fost transmis mai departe din generație în generație.

În Franța, a existat o mică comunitate de surzi care foloseau limbajul semnelor pentru a comunica. Acest lucru este evidențiat de abatele Charles Michel de l'Épée, care a fondat prima școală pentru surzi din Paris în secolul al XVII-lea. Multe dintre limbajele semnelor de astăzi sunt inspirate din învățăturile Școlii franceze de limbaj al semnelor, deoarece profesorii acesteia au călătorit în întreaga lume și și-au înființat propriile școli de limbaj al semnelor, inclusiv în Statele Unite.

Sursa: <https://pesemne.ro/>

Fapte interesante despre limbajul semnelor

- ⇒ Se cunosc peste 300 de limbaje bazate pe semne, dar numai unul este acceptat la nivel internațional - (SI), un sistem de comunicare utilizat în timpul conferințelor sau reuniunilor.
- ⇒ Acestea există de 2.500 de ani.
- ⇒ Au supraviețuit genocidelor.
- ⇒ Au capacitatea cinematică, adică pot crea senzația de mișcare și ritm vizual într-o narațiune.

Conform Convenției drepturilor persoanelor cu dizabilități, adoptată de ONU în 2006, limbajele bazate pe semne au statut egal celor vorbite, căci sunt la fel de bogate, din punct de vedere gramatical, sintactic, lexical și structural. În plus, statele semnatare se obligă să faciliteze învățarea lor și să promoveze identitatea lingvistică a comunității surzilor, surdo-mușilor și hipoacuzicilor.

În Uniunea Europeană, se estimează că o persoană din 1.000 utilizează un limbaj național al semnelor ca primă limbă, adică circa 500.000 de persoane din spațiul comunitar, notează <https://ec.europa.eu>.

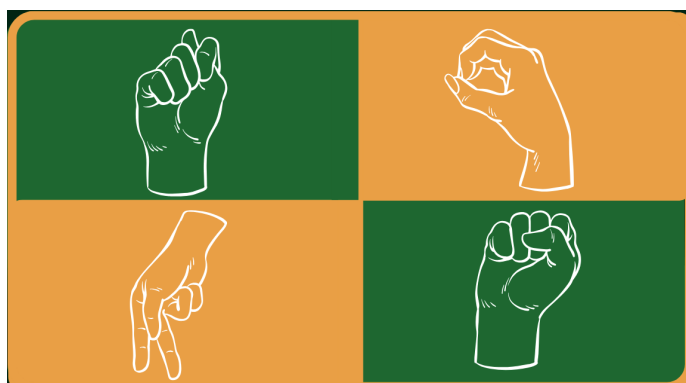
48 de țări au recunoscut de zeci de ani limbajul semnelor ca limbă maternă pentru persoanele surde din țările respective.

În România, Limba semnelor ca limbă maternă pentru persoanele cu deficiențe de auz a fost recunoscută prin lege, adoptată la 27 martie 2020. Limba Semnelor Române e limbă de sine stătătoare, cu propriile reguli de gramatică, topică, sintaxă.

La nivel mondial, peste 360 de milioane de persoane au probleme de auz, dintre care doar 70 de milioane folosesc limbajul semnelor, adică 5 %. În R. Moldova, în prezent, sunt peste 5 000 de persoane cu deficiențe auditive, dintre care mulți copii, iar numărul acestora se așteaptă să crească în următorii cinci ani din cauza expunerii la zgomote puternice, accidente și infecții netratate.

Sursa:

<https://www.agerpres.ro/documentare/2022/09/23/23-septembrie-ziua-internationala-a-limbajului-semnelor-onu--983520>

Limba semnelor în Europa

Juan Pablo Bonet,
„Reducere a literelor și
artei pentru învățarea
oamenilor muți să
vorbească”).
(Madrid, 1620)

Nu există statistici privind numărul utilizatorilor limbajelor semnelor din Uniunea Europeană, însă sondajul Eurobarometru efectuat în 2001 arăta că 0,2% dintre respondenți cunoșteau un limbaj al semnelor. Dacă extrapolăm acest rezultat la nivel UE, ar însemna că există circa 900 000 de cetățeni care comunică prin limbajul semnelor. Este posibil însă ca aceste cifre să nu reflecte exact realitatea, datorită dimensiunilor mici ale eșantionului chestionat. Conform altor estimări, o persoană dintr-o mie folosește ca primă limbă un limbaj național al semnelor - aceasta ar însemna în jur de 500 000 de cetățeni europeni. Limbajul semnelor poate fi utilizat atât de persoanele surde (pentru care acest limbaj ar putea fi limba maternă), cât și de persoanele cu deficiențe de auz, de prietenii și rudele acestora și de alte persoane (pentru care acest limbaj constituie a doua sau a treia limbă).

Sursa:

https://ro.wikipedia.org/wiki/Limba_semnelor

Limbajul semnelor – sculptură pe un zid de piatră: "Viața este minunată, fiți fericiți și iubiți-vă unii cu alții ", de sculptorița cehă Zuzana Čížková; sculptura se află pe strada Holečkova din cartierul Smíchov, Praga.

Aplicația românească WhisperMe te învață să citești pe buze

Dacă i-ai invidiat vreodată pe oamenii din filme care citesc pe buze, de acum ai o aplicație care te învață să faci asta. Și e „made in Romania“.

Aplicația Duolingo te învața noțiuni de bază în limbi străine. Cea românească te învață să citești pe buze, te ajută să înveți cuvinte noi și să le identifiți pe buzele unui interlocutor, fără să trebuiască să le auzi rostite.

Pe piața românească aplicația e disponibilă în două versiuni: în limba română și engleză. Așa îți oferă și posibilitatea de a învăța sau de a-ți perfecționa vocabularul într-o limbă străină. „Am remarcat că fenomenul ia amploare în mediul online, în special pe YouTube“, au declarat dezvoltatorii ei. Drept urmare, se gândesc să conceapă o modalitate mai simplă care să fie facilă oricui. Aplicația e pe Android și iOS, gratuit.

Sursa:

<https://adevarul.ro/stil-de-viata/tehnologie/aplicatia-romaneasca-whisperme-te-invata-sa-1775146.html>

Sistem unic în Europa pentru deficienții de auz și vorbire. Acesta le permite să ceară ajutor medical folosind telefonul mobil

Pacienții cu deficiențe de vorbire și auz nu pot accesa în prezent serviciile de urgență, fără sprijinul unei alte persoane. Pentru a veni în sprijinul lor, angajații Serviciului de Ambulanță Samaritanus din Tîrgu Mureș au dezvoltat un sistem special. "Este o aplicație simplă instalată pe un telefon mobil. Sunt interfețe care conectate la un dispecerat, pot comunica în timp real ajutorul de care are nevoie

persoana surdo-mută", a explicat Varga Zsigmond, coordonatorul proiectului. Sistemul este destinat celor 21.000 de români care au deficiențe de auz și vorbire.

Sursa:

<https://www.digi24.ro/regional/digi24-cluj-napoca/sistem-unic-in-europa-pentru-deficientii-de-auz-si-vorbire-acesta-le-permite-sa-ceara-ajutor-medical-folosind-telefonul-mobil-320890>

Redactori: [Victoria Boțan](#), [Mariana Țibulac-Ciobanu](#), [Maria Balan](#)

Acest buletin este elaborat de Alianța INFONET, în cadrul proiectului

„Războiul din Ucraina: Răspuns și recuperare incluzivă la inițiativa organizațiilor persoanelor cu dizabilități (Faza 2)”, un proiect de cooperare între Forumul European al Persoanelor cu Dizabilități (EDF), Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități, Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD), Asociația Surzilor din Moldova (ASRM) și Asociația MOTIVAȚIE din Moldova, susținut financiar de Fundația CBM.

